

Nog over *hebban olla vogala nestas hagunnan hinase hi(c) anda thu*

door MEVr. C. TAVERNIER-VEREECKEN

De door K. Sisam ontdekte 11^e eeuwse „tekst” werd, zoals bekend, door M. SCHÖNFELD als zodanig erkend en op uitstekende wijze door hem ontleed in het *Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde*, LII (1933) p. 1-8. SCHÖNFELD heeft de zin ook nauwkeuriger weten te localiseren als westelijk Zuidnederlands op grond van goede argumenten : de persoonsuitgang van *hebban*, het genus masc. van *nest*, de *s* als pluralis-uitgang van een *a*-stam, de *o* vóór *l* in *olla*, de proclitische *h* in *hagunnan* en *hi(c)*.

Bovendien vertoont de zin nog een andere trek die men in vroeg-Middelnederlandse stukken uit het Westen, of in Vlaamse bestanddelen in Latijnse uit dezelfde streek, aantreft : een *a* in onbeklemtoonde syllabe. Ik laat hier enige voorbeelden volgen, beginnende met de 13^e eeuw, een tijd waarin de verdoffing der onbeklemtoonde vocalen buiten kijf een voldongen feit was :

1269 Oorkonde van de schepenen van het Vrije van Brugge, uitgegeven door OBREEN en VAN LOEY in de *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vla. Ac.*, 1934, p. 404-405. Daarin, regel 4-5 : ...vri lant eghin lant ...leggende upt vria Jnt ambocht van Ghistelle... ; *ibid.*, regel 9-10 : IIIJ linen lants ...legghende upt vria int ambócht

van ghistella (1) zud van andries zaldekens bider tempeliers lande af westalf In die prochia van ghistella.

1269 Gift van land- en jaarrente ten overstaan van schepenen van het Vrije van Brugge, uitgegeven *ibid.*, p. 400. Regel 5-6 : ...ene line lants..... leghende binden ambochte & binden prochie van zuenkerca..... (2).

1267 Verkoop voor schepenen van het Vrije van land en rente aan de abdij van St. Andries bij Brugge, uitgeg. *ibid.*, p. 391. Regel 1-2 : Jc Riquard van straten reddera..... wouter f. domini haketa (3)Thirin damphoudra (4) & thirin van scora (5) wie vrie scepenne van brugges amboute.....

1267 Opdracht van land in erfpacht ten overstaan van scepenen van het Vrije, uitgeg. *ibid.*, p. 389-390. Regel 3-4 :lammin van der mare ende sin wif gauen wederdiera (6) margrietten end Lambert haren soene dat vorseida lant the haruelike scense..... ; regel 5-6 : dit kennen scepen van den vrien min here willem stenwardra (7) ...boidin brokera (8).....

1267 Verkoop van land ten overstaan van schepenen van het Vrije van Brugge, *ibid.*, p. 387. Regel 1 : Clais f. johannis ballings & heylsota sijn wijf..... ; lijn 14 : ...mijn here lambert die hamer ruddra...

(1) Gistel, arr. Oostende.

(2) Zuienkerke ten n. w. van Brugge.

(3) Gen. van de Brugse geslachten. Haket.

(4) Dezelfde elders ald., p. 392, 1268, te Brugge : Thideric damhoudere.

(5) Dezelfde elders ald., p. 382, 1267, te Brugge : thiert van score.

(6) = weder diere, dat. fem. aanw. voornw. of lidw.

(7) Eigenl. bewaker van een „steen” of gevangenis.

(8) Dezelfde elders ald. p. 387, 1267, te Brugge : boidin de brokere. Vgl. Eng. broker, oorspronkelijk „a tapster, who retailed wine from the tap, and hence any retail-dealer”. Nom. agens bij Oud-Noordfrans *brokier* „to broach or tap a cask” (N. E. D., I, 1124^a).

1267 Gift van land ten overstaan van schepenen van het Vrije van Brugge, *ibid.*, p. 382-383. Regel 1-4 : Wie..... scepene van den vrien van brughambocht orconden & doen taverstanen..... dat cam vor honsleden roger sit lans in metkerca (1) & lisabetta sin wief.....

1262 Gift van land aan de abt van St. Andries bij Brugge ten overstaan van schepenen van het Vrije van Brugge, *ibid.*, p. 364-365. Regel 2-3 : ...weita (2) die pape ende weitkin sijn zoene gauen ghiftevan sessen ghemeten lands ende ene line die ligghen in suenkerca.....

1249 Oorkonde van de schepenen van Bochoute (3), *ibid.*, p. 337-338. Regel 1 : Descepenen van bochouta.....

1227 Lijst van inkomsten, dragende deze datum, in een 13^e eeuwse renteboek, gedrukt bij SERRURE, *Cartulaire de St. Bavon* (4). Daarin : Walterus breda, p. 143 ; Wouter bruera (5), p. 144 ; Walterus deckera (6), p. 150 ; Walterus decare, dezelfde, p. 152 ; Dirin de grava (7), p. 152 ; Weitinus hantsottera (8), p. 143 ; Gosuinus de hofaccra, p. 143 ; Gerardus moelra (9), p. 143 ; Arnoud sceppera (10), p. 143 en 144 ; Thomas vedelara (11), p. 144 ; Gerardus wachtera, p. 152.

(1) Meetkerke, ten n. w. van Brugge.

(2) Variant van Woute, uit Wouter.

(3) Bochoute, gehucht onder Dikkelvenne, arr. Gent.

(4) S. d. (1836-1840).

(5) De brouwer.

(6) De dakdekker.

(7) Thans *De Grave* ; ofwel, indien *de Lat. prep. is*, Mndl. grave, zw. masc., „gracht, wetering, kuil” (VERDAM, s. v.) KIL. : grave, grachte „fossa”.

(8) VERDAM : hantsuttere, hantsitter : „kleermaker, snijder, eigenl. iem. die met de hand naait” (suttere van Lat. sutor, van suère, „naaien”).

(9) Afleiding van Mndl. mole „molen” ; molenaar daarentegen van Mlat. molinarius.

(10) Mndl. sceppere „kleermaker” (VERDAM).

(11) Dezelfde nog eens ald. als Thomas vedelare.

Uit hetzelfde renteboek, niet gedateerd, maar te plaatsen in de eerste helft der 13e eeuw : Sigerus de mera emit *contra Wouter den ram et henrica fratrem eius*..... partem vastinen, SERR., p. 127 ; heine de hecka (1), p. 129 ; Sigerus lawera (2), p. 131 ; Arnot miles emit *contra Immam cognatam suam II stica* (3) lans hereditarie, p. 127 ; scouteta de wondelgem, p. 120 ; heinric visavasa (4), p. 132.

1243 Oorkonde van de heer van Schendelbeke (5), uitgeg. SERR., *Cart. de St. Bavon*, n° 237. Daarin : jordan colua (6), als getuige.

1174 maar hs. begin der 13^e eeuw, in het *Liber Traditionum Sancti Petri Blandiniensis* (7) : Hugo Dulla, 196, 11 ; Giselbertus frater Walteri qui dicebatur Hera (8), 193, 24 ; Ringer Quada (9), 194, 18 ; Willelmus Cauhenoga (10) scabinus, 194, 13-14 ; Willelmus Cauhenocha, 195, 5 ; Willelmus Scroda (11) scabinus, 196, 18 ; Woutra filius Popponis, 197, 26.

s. d., hs. 12^e eeuw, in hetzelfde *Liber Traditionum* : Gerardus Pratra (12), 144, 20 ; Segardus Slecca, *ibid.*, regel 16, beiden cijnspflichtigen te Avelgem (arr. Kortrijk).

(1) Thans *Van Hecke*.

(2) De leerlooier.

(3) Het naast elkaar voorkomen van de meervoudsvormen *-as* en *-a* in onze 11^e eeuwse zin vindt een aardige replica in het geciteerde renteboek dat door elkaar de volgende meervoudsvormen van *stik* (stuk land, perceel) heeft : *stica, sticke, sticken, stics, stic*.

(4) Dezelfde ald., p. 130, als *henricus visevase*. Mndl. *visevase* „nesterij”, iets van geringe waarde, beuzelpraat, onzin” (VERDAM).

(5) Arr. Aalst.

(6) Dezelfde ook in het genoemde renteboek, Serr., p. 132, als *iordan colve* (s. d., hs. eerste helft 13^e eeuw).

(7) Uitgeg. door A. FAYEN, te Gent, 1906.

(8) Thans *d' Heere*.

(9) Dezelfde ald. 198, 26, a. 1175, hs. 12^e eeuw : Ringer Quade.

(10) Kauwenoog.

(11) Dezelfde *ibid.* lijn 30 : Willelmus Scrode. Later *scroder*, „sjouwer van wijnvaten”, of „hij die een schrodeambacht bezit”.

(12) Iemand belast met het toezicht over de weiden.

1200 hs. gelijktijdig : Gela cocus abbatis, *ibid.*, 212, 29 (1).

1193 hs. gelijktijdig : Willelmus Sneda, *ibid.*, 206, 9 ; Willelmus Snetha, *ibid.*, regel 28 (2).

1169 hs. 12^e eeuw : Willelmus et Walbertus filii Stamarard (3), *ibid.*, 190, 11.

1166 hs. 12^e eeuw : Everbaldus Cragalinus (4), *ibid.*, 184, 9.

1154. Philippus cupra, Gents getuige bij een oorkonde van Godfried III, hertog van Brabant, houdende de bevestiging van een schenking van een allodium ten voordele van St. Baafsabdij te Gent. Uitgeg. bij SERRURE, *Cart. de St. Bavon*, n^r 35 (5).

1183 Oorkonde van Philips van den Elzas, graaf van Vlaanderen, waarin de bezittingen en privileges van de abdij van Bourbourg in Noord-Frankrijk bekrachtigd worden. Vermeld in de *Regestes de Philippe d'Alsace* door COPPIETERS STOCKHOVE, in de *Handelingen der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 1907, p. 1-177, onder n^r 282. (Hier naar foto bezorgd door Dr. M. GJJSSELING.) Daarin, regel 6 : *Novam terram nomine sandeshouat que per iactum maris iam creuit et que in posterum accrescet super fluuium ysare sitam*. Deze „nova terra nomine sandeshouat” was aangeslibd tegen een uitloper van een duinenrij, waarvoor een naam als „zandhoofd” heel geschikt lijkt. Het is ook op dit duin bij het IJzer-estuarium dat de stad Nieuwpoort gesticht

(1) Dezelfde, *ibid.*, 207, 2, a. 1193, hs. gelijktijdig : Geel cocus.

(2) Misschien „de snijder”. Dezelfde *ibid.*, 208, 29, a. 1197, hs. ongeveer gelijktijdig : Willelmus Snethe.

(3) Van Mndl. stameren „stamelen”.

(4) *Ald.* 190, 1, 1169, hs. 12^e eeuw, dezelfde regel : Balduinus Cragelin.

(5) Dezelfde ook in het *Liber Traditionum* als getuige : Philippus cupre scabinus, 177, 25, a. 1164, hs. 12^e eeuw.

werd ter vervanging van het verzande Lombartsijde (1). CARNOY, in zijn *Dictionnaire Etymologique du nom des communes de Belgique*, s. v. Nieuwpoort wil in -hoved een collectief van *hof* „hoeve” zien, dus een afleiding op het suffix -ōd, -ōp. Maar zelfs indien CARNOY gelijk had, was *a* nog niet de oorspronkelijke vocaal. Ibid., regel 14-15 : *Decimationem terre nove culte et inculte que inter drincham et pitecham et pandgatha et paludem septentrionalem sita est.* Zie Pandgate (Frans Vlaanderen) bij DE FLOU, *Wb. der Toponymie*, dl. 12, 293. Zelfs indien men -gate voor een later verloren gegane Mndl. tegenhanger van Dui. Gasse „straatje” (Germ. *gatwōn, naar KLUGE-GÖTZE, *Etym. Wtb. Deu. Sprache*) wil houden, liever dan voor wat het hoogst waarschijnlijk is, nl. een dat. loc. van Mndl. neutr. *gat* „opening tot een daarachter gelegen ruimte, toegang, doortocht” (VERDAM), dan nog kon -gatha geen latinisering zijn van een subs. van het fem. genus, daar in dit geval het woord in de acc., afhangerende van „inter”, zou gestaan hebben (2).

1163 Oudste keure van Nieuwpoort. Uitgeg. o. a. door L. GILLIODTS-VAN SEVEREN in de *Coutumes des Pays et Comté de Flandres, Quartier de Furnes*, t. V (3), p. 142 vlgg. (Hier naar foto bezorgd door Dr. M. GIJSELING.) Daarin, regel 15-16 : *Concessi etiam eis per totam flandriam eandem libertatem quam habent opidani de dicasmuth.* Regel 19 : *Qui emit pelu obolum dabit.* Bij het Mndl. woord *pelu* staat als glosse een variant ervan : I pulua. Voor andere varianten nog, zie VERDAM, 6, 547. Ndl. *peluw*; uit Lat. *pulvīnus*, bijvorm van *pulvinar*. Het woord is in

(1) Zie hierover BLANCHARD, *La Flandre*, 1906, p. 197.

(2) Vgl. daartegenover andere gevallen van gewone verdoeffing in hetzelfde stuk, regel 27 : *uodermouth et uodercorn*, „voedermout en voederkoren”.

(3) Brussel, 1901.

het Vla. nog steeds masc., zie bvb. DE BO, s. v. pulme. De *a* van *pulua* is dus waarschijnlijk geen latinisering. Regel 27 : de *pensa uncti uel sebi unum denarium qui detulerit*. Boven *uncti* staat : I *smera*. D. i. Mndl. *smere*, *smare*, *smeer* en *smaer*, neutr. en masc., „vet van het dierlijk lichaam”. De bij VERDAM, 7, 1352 geciteerde Vla. vbb. zijn neutr. Regel 23 : De *naue quae est clincaboiat duodecim denarios*. Van de samenstelling „klinkeboot” hebben STALLAERT en VERDAM (3, 1554 en 4, 808, met een verkeerde lezing *clincaboict*) geen andere bewijsplaats dan onze keure hier. Maar het Wb. der Ndl. Taal, 7, 4127, geeft nog *klinkerboot* : „Boot waarvan de wand bestaat uit gangen of planken die aan elkaar geklonken zijn en waarbij dus een rand van de eene plank over een rand van de volgende heen ligt ; overnaadsche boot.” Met het oog op de bewijsplaats van 1163 meent Heinsius dat het woord oud is, en verder dat het eerste lid een afleiding zou zijn van *klinken* in de betekenis van „vastmaken, vastspijkeren”. Dit is niet onmogelijk daar op *clincaboiat* de vermelding volgt van een ander soort vaartuig, een *losboiat*, waarmede dus een tegenstelling kan gegeven zijn. (De *naue quae dicitur losboiat*) (1).

1130 Oorkonde geschreven te Oudenburg, uitgegeven door M. GIJSSELING in *Verlagen en Mededeelingen der Kon. Vla. Ac.*, 1943, 822-824 ; eveneens door J. CUVELIER

(1) Merkwaardig is de spelling *boiat*. Algemeen wordt erkend dat Ndl. en Nederdui. *boot* aan het Eng. ontleend werd. Naar het N. E. D. I, 956^a, wordt in het Mndl. het woord omstreeks 1250 aangetroffen, en moet de *oo* een aanpassing zijn aan de in de 12^e eeuw tot open geronde \bar{o} verschoven Oeng. \bar{a} uit Germ. *ai*. Te oordelen naar de naief phonetische spelling *boiat* van het vreemde woord, waar zelfs de glide tussen de twee elementen van de tweeklank geschreven staat, moet de overgang van Oeg. \bar{a} naar \bar{o} bepaalde plaatsen een diphtongische phase doorlopen hebben. (Zie over de aangehaalde Meng. klankverschuiving bvb. JORDAN, *Handbuch der Mittlenglischen Grammatik*, § 44.)

in het *Album belge de diplomatique*, plaat XI. Daarin, regel 7 : terra Reinfridi Sassa. „De Sakser” ; Germ. *sahsan; Sassa kan hier dus slechts Ndl. nom. zijn. Ibid. : terra Auę de Pola ; pola is de dat. van Mndl. Ndl. poel, masc. a-stam. Bij latinisering was de vorm „de polo” geweest. Ibid., regel 10 : terra Vogalin, terra Folperti vogal ; regel 13 : terra hathawif monialis, van Germ. *hapu- „strijd”. In de lijst der getuigen : *Signum* Raineri uolakin, d. i. dim. van Mndl. vole, in West-Vlaanderen soms vool, uit Germ. *fulan, waaruit Ags. fola, Ohd., Os. folo.

In de 11^e en 10^e eeuw worden niet alleen de teksten en dus ook de goede vbb. schaarser, maar hiermee komen we meteen in een tijd, waarin het eventueel behoud van een volle klinker in onbeklemtoonde syllabe niet meer tot de onwaarschijnlijkheden behoort. Principieel moeten hier, behalve de gevallen waarin de *a* een latinisering zou kunnen zijn, ook nog die gevallen geweerd worden waarin de *a* oorspronkelijk of zelfs een ingwaeonisme kon zijn. Wat het aantal vbb. nog deed slinken. Maar zelfs zo, zijn we voor deze eeuwen nog niet geheel van bewijzen ten gunste van onze stelling verstoken. Vooreerst dient de nadruk gelegd op het feit dat in de 10^e eeuw „alle toonloze klinkers tot *e* neigen” (MANSION, *Oudgentsche Naamkunde*, p. 295). We bezitten een kostbaar 10^e eeuws hs. het „*fragmentum Blandiniense*” (1), (de voornaamste bron van de *Oudgentsche Naamkunde* zelf), waarin voldoende bewijzen hiervan te vinden zijn. Bvb. Badericus, 13, 25 (bron a. 815-844) uit Germ. *badwō- „strijd” ; Sigefridus, 17, 18 uit Germ. *sigi- „zege” ; Tegehere, 17, 23 en Herefolc, 19, 3, uit *harja- „leger” ; Hugebertus, 19, 12, uit *hugu-

(1) Uitgegeven door A. FAYEN, als paralleltekst bij het *Liber Traditionum Sancti Petri Blandiniensis*, dat een 11^e-eeuws afschrift van het fragmentum bevat.

of *hugi-, „geest, moed” ; Hildegardis, 29, 22 (bron a. 830), uit *hildjō- „strijd” ; Egesricus, 39, 11, en Egesbaldus, 39, 15, uit *agiz- „vrees” ; Madhelboldus, 43, 8, uit Germ. *maþ(a)la- „volksvergadering” ; de plaatsn. Brakela, 31, 10 (bron a. 832) uit Brakil- (1), enz. Als 11^e eeuwse tekst kiezen we de reeds genoemde *Traditiones Blandinienses* : uir quidam Ingelbertus nomine, 99, 16, a. 1001, uit Angil- ; quędam matrona Heilleuif, 101, 11, a. 1003, uit Germ. *haila- „heel, gaaf” ; quędam Muderkin, 102, 18, a. 1007 ; quidam Gerardus de oldenarde, 113, 21, a. 1042 ; in villa ostresele, *ibid.*, regel 23, enz. Tegelijk is ook reeds de variant *a* van de doffe vocaal in deze teksten, en in andere, aanwezig. Inderdaad kan de vet gedrukte *a* in de volgende bewijspplaatsen geen latinisering, geen Oudgerm. *a*, en ook geen ingwaeonisme zijn : Idasgarda, in het 10^e eeuwse *fragmentum Blandiniense*, 39, 13, naam van een lijfeigene vrouw, en hetzelfde, *ibid.*, 45, 5 (bron a. 840), naam van een andere lijfeigene, uit idis- „mythische vrouw” ; hramas dug (voor hramasdung) (2), *ibid.*, 47, 22 ; hramas is de gen. sing. van *hrama- „raaf”, tegenover de regelmatige gen. sing. uitgang op -es der *a*-stammen in de overige Westgerm. talen (3) ; siggangahem, *ibid.*, 43, 16 (4). Het suffix -ing had doorgaans een bijaccēt, doch in de plaatsnamen van dit type was de vocaal reeds in de 10^e eeuw bezig te verzwakken (zie bewijzen in de *Oudgentsche Naamkunde*, p. 216). Uuialingahem, steeds in hetzelfde fragment, 31, 23 (bron a. 839), d. i. de later verdronken plaats Wiele-

(1) Zie *Oudgentsche Naamkunde*, p. 97 en 220. In de 11^e eeuwse copij, *Trad. Bland.*, 30, 9 heet de plaats *Brakla*, met syncope van de onbeklemtoonde vocaal. Thans Brakel, onder St. Martens Latem bij Gent.

(2) Plaats niet geïdentificeerd, maar „formeel te vergelijken met Ramsdonk bij Brussel, aldus *Oudgentsche Naamkunde*, p. 69.

(3) BOER, *Oergerm. Handboek*, p. 174.

(4) Thans Zingem, arr. Oudenaarde.

gem in Zeeland, naar de uitgever. Naar MANSION, o. c., p. 194 is deze plaatsn. samengesteld met een patronymicum *Wē²ling*. Ndl. ie uit ē² kan verondersteld worden geëvo-lueerd te zijn langs diphthongische weg, evenals dat in het Dui. is geschied (1). De hier geciteerde plaats kan misschien als bewijs hiervoor gelden; in elk geval is het tweede, onbeklemtoonde element van de diphthong weer een *a*. Nog een paar andere 10e eeuwse vbb. zijn te vinden in andere bronnen van de *Oudgentsche Naamkunde*, nl. n^r 36 bij VAN LOKEREN, *Chartes et Documents de l'abbaye de St. Pierre à Gand* (2), een stuk van 964 : merahaga (3), met *mera* in plaats van regelmatig *mere* uit Germ. mari- (MANSION, o. c., p. 144). En n^r 8 bij SERRURE, *Cart. de St. Bavon*, een stuk van 976, waarin : ... omnem terram a suthera suthflita usque curtagosum et campan... (4) *Campan* is een dat. plur. van een *a*-stam (MANSION, o. c., p. 283); de uitgang *-an* is de verzwakte vorm van een oorspronkelijker, en in MANSION's bronnen nog meermaals effectief voorkomende datief meerv. op *-um*. Uit de 11^e eeuw is nog de plaatsn. *haslath* in de *Traditiones Blandinienses*, 115, 8, s. d., te vermelden; dit is een afleiding op *-ōd*, *-ōp*, van *hasl* „hazelaar” (MANSION, o. c., p. 80-81). De tegenwoordige vorm van het toponym, dat verschillende malen voorkomt in Vlaanderen, is *hasselt*. De vocaal van het suffix verdoofte eerst, en viel daarna weg; *haslath* stelt dus het tussenstadium voor van *haslod* naar *hasselt*. Tenslotte is het een gewoon verschijnsel in de 10^e en 11^e eeuw, en zelfs in de 12^e, dat plaatsnamen, die in de dat. loc. staan, op een *-a* uitgaan. Wanneer zulk een plaatsn. een *a*-stam

(1) BOER, o. c., § 55, 3.

(2) Gent, 1868-1871, 2 dln.

(3) Meerhaagstrate onder Ooike, arr. Oudenaarde; aldus naar *Oudgentsche Naamkunde*, p. 144.

(4) In Zeeland; verdere ligging onbekend.

is, of een samenstelling met een *a*-stam als grondwoord, dus met masc. of neutr. genus, kan deze *-a* geen latinisering zijn. In de hieronder te geven vbb. kan de *-a* zelfs geen verkeerde latinisering zijn, daar zij zo gekozen zijn dat zij ook nog als appellatief in de taal gangbaar waren. De dat. sing. der *a*-stammen eindigt in de andere Westgerm. talen op *-e*, uit *-ai*. In geen geval is *-a* oorspronkelijk, en het is dus niet onverantwoord, ze in onze teksten als een resultaat der verzwakking der onbeklemtoonde syllaben te interpreteren.

aard, Mndl. aert, masc. „veld, open plaats, aanlegplaats”.

Hugo de oldenarda, VAN LOK., *Chartes et Documents*, n° 133, a. 1056, geschreven te St. Omaars; *Signum* Erpolfi de Suinarda, a. 1035-1093, hs. einde 11^e eeuw, te Gent; in het *Album belge de diplomatique*, plaat IX (1).

akker: in *hostiaraccara*, frag. Blandiniense, 31, 10 (bron a. 832); in *hanria accara*, *ibid.*, regel 11; in *brunna accara*, *ibid.*, regel 12; in *agro qui uocatur culingahem accra ad seminandum modia V et in alio loco qui uocatur uuester accra modia VIII et in tercio loco qui dicitur sud accra*, *ibid.*, 35, 6-8.

berg: in *loco qui dicitur cranaberga*, *ibid.*, 13, 14 (bron a. 815-844); in *hedberga*, *ibid.*, 31, 12 (bron a. 832); in *pago gandinse in loco noncupante berega*, *ibid.*, 39, 19 (bron a. 856).

dal: in *dala*, *ibid.*, 39, 26 (bron a. 856).

ham Mndl. *ham* „stuk land” (zie *Oudgentsche Naamkunde*, p. 144 of VAN WIJK, s. v. ham): in *loco qui vocatur*

(1) Zonder de getuigenis der andere plaatsn. zou men in de dat. sing. *arda* een ingwaeonisme kunnen zien, daar Ags. *eard*, waarmee Mndl. *art*, *aert* gelijkgesteld wordt (VAN WIJK, *Etym. Wb. Ndl. Taal*), als een lange *u*-stam gedeclineerd wordt, dewelke doorgaans een dat. sing. op *-a* heeft. Zie WRIGHT, *Oldeng. Grammar*, § 395 en § 397, of GIRVAN, *Ags. Handboek*, § 284, Aanm. 4.

beringhamma, *ibid.*, 27, 15 (bron a. 819); in alio loco qui dicitur hamma, Trad. Blandinienses, 34, 7, 11^e eeuw (bron einde 7^e eeuw?).

hout : in *ekhulta*, frag. Blandiniense, 31, 11 (bron a. 832) (1).

kot : in Cota, a. 1038. Originele bekrachtiging door Hendrik I, koning van Frankrijk, der bezittingen van de St. Pieters-abdij te Gent. Uitgeg. door VERCAUTEREN in de *Handelingen der Kon. Commissie voor Geschiedenis*, 1936, p. 202-213. Ald. 208, 7. Ligging onbekend naar uitgever (2).

laar : Mndl. *laer* „plaats waar hout mag geraapt worden” : in loco qui dicitur buonlara, frag. Blandiniense, 33, 17 (bron a. 822) (3); alium (mansum) situm in roslara, Trad. Blandinienses, 101, 21, a. 1003, 11^e eeuw (4).

land : in mantingalanda, frag. Blandiniense, 27, 11-12 (bron a. 822).

poel : in Puola, in het boven vermelde stuk van 1038, *Handelingen Kon. Comm. Gesch.*, 1936, p. 208, 6. Ligging onbekend.

stal in Bogastalla, *ibid.*, 206, 9. Ligging onbekend.

Bij deze lijst kan nog gevoegd worden de reeds boven geciteerde plaatsn. Brakela, frag. Bland., 31, 10, en het 11^e eeuwse afschrift daarvan Brakla, Trad. Bland., 30, 9, indien men MANSION'S etymologie brāk- + suff. -ila aanneemt (5); en het Ndl. woord *vliet* in de 10^e eeuw : *terram*

(1) De Eekhout te Gent.

(2) Kon formeel ook een nom. acc. meerv. zijn, in welk geval men in Cota, evenals in *dala* een ingwaenisme zou kunnen zien. Zie WRIGHT, *Oldeng. Grammar*, § 215, nota : *fatu*, nom. acc. plur. van *fæt* „vat” werd al vroeg *fato*, en in het latere Oudeng. *fata*.

(3) Boenlare onder Petegem bij Deinze, arr. Gent, naar uitgever.

(4) Onder St. Antelinks, arr. Aalst, naar uitgever.

(5) *l* als kenmerk der diminutivering ging bij persoonsaanduiding gewoonlijk gepaard met zw. flexie, bij zaaknamen gewoonlijk met

a suthera suthflita usque curtagosum, geciteerd boven p. 84.

Hiermee geloof ik bewezen te hebben dat in Zuid-Nederland althans in de 10^e eeuw de vocalen hun oorspronkelijk timbre begonnen te verliezen, en dat van deze verslapt vocaal ook reeds een variant *a* bestond, die fonetisch gezien, daarvan slechts een opener articulatie is. Thans nog is de neiging tot open uitspraak een der distinctieve trekken van het Westvlaams, het conservatieve dialect.

Misschien is men later deze uitspraak als ouderwets of vulgair gaan beschouwen, waardoor zou te verklaren zijn dat men er geen sporen van aantreft in de Mndl. literatuur.

Uit de 12^e en 13^e eeuwse vbb. hier gegeven spreekt een neiging om *a* = doffe vocaal vooral aan het wordeinde te gebruiken. In deze positie heeft ze zich gehandhaafd tot in de 19e eeuw, blijkens DE BO, *Idioticon*, p. 5: „De naslepende *e* van de zelfstandige naamwoorden, in de spreektaal zo gemeen, is eene *a* in sommige gewesten, bvb. vadera, vadere; moedera, moedere; tafela, tafele; vrouwa, vrouwe; strata, strate, enz.” In W. PÉE, *Dialect-Atlas van West- en Fransch-Vlaanderen*, heb ik geen bewijs van deze uitspraak meer gevonden, tenzij een kostbaar vb. mij ontgaan was. Persoonlijk is mij nog bekend dat men in de streek om Deinze wel eens de uitspraak *stekelabezen* (stekelbezen = kruisbessen) gebruikt om zich vrolijk te maken over oude en verachterde lieden (1).

sterke. Zie KLUGE, *Nominale Stammbildungslehre der Altgerm. Dialekte*, § 56.

(1) VAN LOEY, in zijn *Bijdrage tot de Kennis van het Zuidwest-brabantsch in de XIIIe en XIVe eeuw*, geeft p. 183 ook enkele 14^e eeuwse vormen op *-a*; en in een oorkonde van de schepenen van Epepegem (arr. Brussel) van 1296, gedrukt door GESSLER in de *Louwense Bijdragen*, XXXVII (1947), p. 3-4, krioelen zij letterlijk.

Beschouwen wij nu de zin uit het ms. Bodley 340 in het licht van het hierboven gedemonstreerde, dan krijgen een paar moeilijke gevallen daaruit een heel eenvoudige verklaring, direct aansluitend bij onze kennis van het westelijk Ndl. vroeger en nu. *Olla* is een lastige vorm, omdat men regelrecht *olle* verwacht, met -e uit -ai (Got. blindai); kan *olla* een phonetische variant zijn van *olle*, dan is alles regelmatig. *Hagunnan* is niet noodzakelijk gelijk aan het part. pret. van Ags. *aginnan* uit *onginnan*, maar eerder is dit Vla. **egunnən*, met *ə* uit *ge-* zoals dat in het Westvla. nog gebruikelijk is. In het Ags. zelf is trouwens de uitgang -an van het part. pret. niet gewoon, wel -en (1). In *hinase* behoeft *na* evenmin gelijk gesteld te worden met Ofri. en Ags. *na*; *na* in *hinase* kan het uit het Mndl. bekende *ne* zijn. Wat *anda* betreft, het is mogelijk dat er een Zuidndl. vorm *ande* geweest is welke direct te vergelijken is met Ofri. *ande*. SCHÖNFELD meent naar aanleiding van dit 11^e eeuws *anda*, dat dezelfde vorm in Fri. teksten uit de 13^e en 14^e eeuw ouder en oorspronkelijker is dan Ofr. *ande*; daartoe bestaat geen reden indien *anda* een phonetische variant kan zijn van *ande*. Zelfs vraag ik mij af of de eerste *a* (die op de fotocopie niet meer te onderscheiden is) niet ook een in het zinsverband toonloos geworden *e* van Mndl. *ende* voorstelt? De overige gevallen met *a* in onbeklemtoonde syllabe zijn minder opvallend daar zij etymologisch kunnen zijn. Zo kan in theorie *hebban* rechtstreeks de uitgang van de 3^e pers. meerv. der thematische verba voorstellen (I-E. -onti); de eerste *a* van *vogala* is svarabhaktisch en kan van meet af aan *a* geweest zijn zoals in het Ohd. *fogal* (tegenover Ags. *fugol*); men kan niet bewijzen dat de masc. nom. plur. op -a zoals in het Oonfr. en in

Deze zijn dan Vla. te noemen in sensu lato, tenzij zij slechts getuigen waren van Vla. expansie of invloed?

(1) GERVAN, *Angels. Handboek*, § 407, en Aanm.

het Ohd., ontstaan uit een in de Auslaut verkorte *ō* uit *-ōz* (1), niet ook de voorzaat is geweest van het Mndl. *daghe*; en *nestas* ziet er uit als het meest onvervalste ingwaeonisme, maar meer wegens de *s* dan wegens de voorafgaande vocaal.

Tenslotte schijnt het mij toe dat ook de klankvorm van *se* in *hinase* niet zonder parallel is in het oudere Mndl. Ndl. *zij*, 3^e pers. sing. conj. van „zijn”, Mndl. *sī*, kan rechtstreeks de optatiefvorm van het athematische verbum *es-* voortzetten, d. i. *s*, zijnde de nultrap van de stam, + *ī*, zijnde het I. E. optatief-teken, analogisch verlengd, zoals Lat. *sīs* naar *sīmus* (2), terwijl de secundaire persoonsuitgang *-t*, aan het wordeinde staande, in het Germ. verdween (3).

In sommige Germ. dialecten werd bij de athematische werkwoordsvorm *sī* ook nog de optatief-uitgang 3^e pers. sing. der thematische verba gevoegd, nl. *-ai*, uit I.-E. *oi*. Zulke vormen zijn Got. *sijai* (4), Ags. *sie* naast *si* (5), Fri. *sie* naast *sē* (6). Ook het Mndl. heeft deze analogische vorm bezeten: ic *sie*, het *sie* (7). De aldus ontstane lange tweeklank *iē* kan genormaliseerd zijn tot *iə*, waarvan percies in het westelijk Mndl. een variant *e* is aan te treffen. MANSION, *Oudgentsche Naamkunde*, p. 118 vermeldt een plaats in Zeeuws Vlaanderen die a. 1003 als *depena* verschijnt, in 976 als *dipanha*, en in 1040 als *diepena*. In de *Traditiones Blandinienses*, 194, 1, a. 1174, hs. begin 13^e eeuw, komt het woord *vliet* voor als volgt: *terram*

(1) BOER, *Oergerm. Handboek*, p. 176.

(2) BOER, o. c., § 232, 2.

(3) *Ibid.*, § 214, 2.

(4) *Ibid.*, p. 240 en 273.

(5) GIRVAN, o. c., § 454.

(6) STELLER, *Abrisz der altfriesischen Grammatik*, § 105.

(7) VAN HELTEN, *Middelnederlandsche Spraakkunst*, p. 306.

...aput Rusgefleta (1). Oude Germaanse persoonsnamen leggen ook hiervan getuigenis af. Bvb. Germ. *leuþa- in *Gerlef*, naam van een lijfeigene, in een schenkingsacte ten voordele van St. Pietersabdij te Gent, a. 981, hs. 11^e eeuw, uitgeg. door VAN LOKEREN, *Chartes et Documents*, n^{rs} 53 en 54. *Gerlef* heet deze lijfeigene ook in de noticia van deze schenking in het *Liber Traditionum*, 89, 11, hs. 11^e eeuw; maar ald., 107, 7, a. 1037 (2), hs. 11^e eeuw, wordt zijn n. *Gerlif* gespeld. Hetzelfde etymon vinden we in : arnout *filius* leuild, Trad. Blandinienses, 194, 18, a. 1174, hs. begin 13^e eeuw; Arnoldus *filius* leuilt, *ibid.*, 203, 24, a. 1189, hs. ongeveer gelijktijdig; maar Arnout *filius* lieuild, *ibid.*, 198, 26, a. 1175, hs. ongeveer gelijktijdig. En in : Reinuert *filius* godeleue, Obreen en VAN LOEY, *Verslagen en Mededeel.*, Kon. Vla. Ac., 1934, p. 391, a. 1267, te Brugge. Van Germ. *deurja- : *Derekinus*, officialis domini comitis, a. 1197, te Gent bij VAN LOKEREN, o. c., n^r 379. Naast predominant *liede* komt ook *lede* voor in de latere Vlaamse stukken, aldus JACOBS, § 98 van zijn *Vergelijkende Klank- en Vormleer der Middelvla. Dialecten* „vaak in Fransch Vlaanderen en langs de linker oever der Leie”; zie ook *hemleden* bij OBREEN en VAN LOEY, l. c., n^r 3, regel 10, a. 1254, oorkonde ten voordele van Middelburg; id. ald., n^r 15, regel 19, a. 1266, te Brugge; en *honsleden*, ald., n^r 17, regel 4, a. 1267, te Brugge. *Ee* voor *ie* wordt ook aangetroffen, naast overwegend *ie*, in de *Taal van Melis Stoke* : *de* (demonstr.), *dre*, *vreent*, *Dederik*; zie de dissertatie van Mej. S. HOFKER, p. 67 vlgg., waar zij er op wijst dat *ee* voor *ie* ook wel elders aangetroffen wordt,

(1) Naar de uitgever is dit Russchenvliet, en proosdij afhangeende van St. Pieters, gelegen bij Oostburg in Zeeuws Vlaanderen. Ald., regel 19, heet een getuige bij de verkoopacte nog : *Balduinus* de Rusgefleta.

(2) Jaar waarop de geschonken goederen, die kort na 981 aan de abdij ontnomen werden, haar werden teruggegeven.

o. a. citeert zij de *Middeleeuwsche Rechtsbronnen der stad Utrecht* uitgeg. door Mr. S. MULLER. In dit verband wint aan waarschijnlijkheid VAN HELTEN's verklaring (*Mndl. Spraakkunst*, p. 110), van het eenmaal voorkomende *deester* voor *duuster*, in de Dietsce *Lucidaris* vs. 3314 (BLOMMAERT, *Oudvlaamsche Gedichten*, III, 1-74), als variant van een Vla. *diester, zoals kieken naast kuiken.

Concluderend : practisch alle eigenaardigheden welke de zin vertoont in klank en vorm worden teruggevonden in het westelijk Mndl. in zijn vroegste periode. Er zijn minder ingwaeonismen dan SCHÖNFELD vermoedde, maar het mengsel van „Ingwaeoonse” en „Frankische” trekken (*nestas-vogala*) blijft steeds de meest opvallende eigenschap van onze zin, en van gezegd vroeg-Mndl. uit het westen.
